

ÜLESANNE

KILLUKESI AJALOOST

Õpilastel palutakse lugeda läbi lisa 1 ja inimõiguste ülddeklaratsioon.

A) Õpilased tõmbavad tekstis maha nähtused, mis ei ole inimõigustega seotud:

- Vastastikkseosed
- Universaalne
- Lihtne
- Erinev
- Inimese etnilisest päritolust sõltuv
- Kaasasündinud
- Võrdne kõigile
- Nähtamatu
- Riigi poolt antud

B) Lausete lõpetamine:

Inimõigused on _____ ja _____

Nad põhinevad _____

Inimõiguste tunnustamine on aluseks _____ ja _____

Inimesed peavad olema vabad (millest _____ ja _____)

Need õigused on saavutatavad ainult siis, kui _____

Riikide kohustus on _____

Eraisikute kohustus on _____

LISA 1

1948. aasta 10. detsembril kuulutas ÜRO peaassamblee välja inimõiguste ülddeklaratsiooni (UDHR). Esimest korda inimkonna ajaloos koostati eranditult ja eristamata kõiki maailma rahvaid puudutav dokument. Esimest korda kirjutati, et on olemas õigused, mis peavad osaks saama kõigile juba ainuüksi selle tõttu, et nad on sündinud. Deklaratsioon kirjutati peale teist maailmasõda, mis oli üks ajaloo ohvriterohkeim: 55 miljonit ohvrit – pooled neist eraisikud – juutide, mustlaste ja homoseksuaalide genotsiidid, tuumaajastu algus. Neile õudustele mõeldes jõudis ÜRO äratundmisele, et ilma õigusi austamata ei ole maailmas turvalist kohta. Uute konfliktide vältimiseks loodi esimese suure sammuna dokument võõrandamatute inimõiguste kohta. Selle artiklites sätestati standardid, mileni iga riik pidi jõudma.

Deklaratsioon sisaldab eessõna ja 30 artiklit. Eessõna ühendab „inimkonna teadvust vapustanud julmad teod“ austuse puudumisega inimõiguste vastu ning järeldab, et nende austamine on unikaalne tee rahumeelse ja vaba tuleviku ehitamiseks. René Cassin, prantsuse õpetlane ja diplomaat, üks deklaratsiooni koostajatest, ütles, et selle dokumendi sätteid võiks näha kui laia katust ülal hoidvaid templisambaid. Iga samm toetab erinevat tüüpi inimõigust.

Esimene inimõiguste kogumik (art. 1-11) tähendab „MINU ÕIGUS OLLA MINA“. See on esimene samm: individuaalsed õigused ja vabadused (*tsiviil- ja poliitilised õigused*).

Teine õiguste grupp (art. 12-17) peaks kaitsma inimeste rolle ja suhteid ühiskonnas. Seega tähendab teine templisamm, et „ÄRGE SEGAGE MEILE VAHELE“ (*tsiviil- ja poliitilised õigused*).

Kolmas õiguste kogumik (art. 18-21) lubab anda inimestele võimu ja kanda edasi ideed, et „MA SAAN AIDATA OTSUSTADA“; õigus arvamus- ja väljendusvabadusele, rahumeelse kogunemise ja ühinemisvabadus. See on kolmas samm (*tsiviil- ja poliitilised õigused*).

Järgmine inimõiguste kogumik (art. 22-27) puudutab inimeste põhivajadusi, kaasa arvatud vajadust töötada, süüa, omada peavarju. Nad nimetavad ära *majanduslikud, kultuurilised ja sotsiaalsed õigused* ning kõik koos näivad ütlevat: „MA VAJAN HOOLT JA TÖÖD“. See on neljas samm.

Ning lõpetuseks räägivad artiklid 28-30 Cassini sõnul sellest katusest, mida nimetatud sambad üleval hoiavad ning mis omakorda aitab sammastel seista. See on õigus *sotsiaalsele ja rahvusvahelisele korrale*, milles on võimalik kõiki õigusi realiseerida – „MEIL KÕIGIL ON VAJA KATUST, MIDA TOETADA“.

Inimõiguste ülddeklaratsioonile järgnesid paljud teised rahvusvahelised lepingud ja deklaratsioonid. Eraldi tasuks mainida neid kahte erinevat konventsiooni, mis võeti ÜRO poolt vastu 1966. aastal – „Rahvusvaheline majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste konventsioon“ (ICESCR) ja „Rahvusvaheline tsiviil- ja poliitiliste õiguste konventsioon“ (ICCPR). Need konventsioonid on neid ratifitseerinud riikidele siduvad¹.

Tänapäeval klassifitseeritakse inimõigused gruppidesse või „generatsioonidesse“ vastavalt inimõiguste süsteemi ajaloolisele arengule.

Esimene generatsioon: sisaldab **tsiviil- ja poliitilisi õigusi**, mis on sündinud XVIII sajandil ja mida kutsutakse ka „negatiivseteks õigusteks“. Nad hõlmavad keeldu sekkuda isiklikku vabadusse riiklikul tasandil.

Teine generatsioon: sisaldab **majanduslike, sotsiaalseid ja kultuurilisi õigusi**, mida tunnustati XIX sajandi teisel poolel ja mida kutsutakse ka „positiivseteks õigusteks“, sest nende kehtestamine on avalike institutsioonide kätes.

Kolmas generatsioon: sisaldab solidaarsusõigusi (õigus enesemääratlusele, rahule, arengule, tervislikule keskkonnale...), mis on loodud 20. sajandi lõpus. Neid ei ole ÜRO poolt seaduslikult veel tunnustatud, kuid nad on väljendatud paljudes edumeelsetes rahvusvahelise seaduse dokumentides, kaasa arvatud 1972. aasta "Stockholmi ÜRO inimõiguste konverentsi deklaratsioon", 1992. aasta "Rio keskkonna ja arengu deklaratsioon" ja teistes „pehmetes seadustes“.

Mõned inimesed räägivad ka neljandast generatsioonist, mis puudutab inimgenoomi ja geenivaramuga seotud õigusi.

Kõik need õigused on jagamatud ja vastastikustes suhetes – see tähendab, et nad on vaba ja korraliku elu jaoks võrdselt hädavajalikud.

---

1 Ratifitseeritud rahvusvahelise lepingu reeglid peavad sisalduma ka vastava riigi rahvuslikus seadusnõus.